



Montgofra, entre Menorca i l'Àfrica

Il·lustres personalitats d'arreu del món han passat per la finca rural Montgofra atrets per un paratge meravellós i indòmit, de natura pulcra i silvestre.

Text de Miquel Àngel Limón.

De John Wayne a Joan de Borbó i Battenberg, comte de Barcelona; de Grace de Mònaco a Julio Anguita; o del venerable benedictí, sapientíssim pare Josep Massot i Muntaner, a l'iracund i bohemi Pere Pruna, o Jordi Pujol, Pasqual Maragall, Carlos Rojas, Federico Mayor Zaragoza, Leopoldo Calvo Sotelo, etcètera: la relació d'egrègies personalitats que, un moment o altre, han estat hostes de Mongofra Nou (Menorca) aclapara només de pensar-hi.

En el curs del segle passat –vull dir del vintè, és clar– la finca rural anomenada Mongofra afaïçonà la imatge més aviat llegendària que ara tan conspícua distingeix, i la fama de la qual ha començat, aquest estiu, a transcendir fora de l'illa.

Ministres amb cartera i sense, bisbes ultramuntans o progressistes, pensadors adés extravagants, adés admirables, gent

de la reialesa i de mans mortes, comerciants petitburgesos o fabulosos industrials, escriptors lúcids o mediocres, poetes de rima preclara o de vers eixorc, caçadors de perdius i caçadors de fortuna, líders polítics del franquisme o de la monarquia parlamentària, sants i pecadors, catalanistes patriotes o espanyolistes recalcitrants, militars o diplomàtics: la nòmina que, amb els anys, ha recalcat per Mongofra constitueix un pèlag vastíssim, a vegades pintoresc, a vegades verament il·lustre, de personalitats diverses però immortals –entengui-se'm: vull dir la caduca immortalitat que, més o menys, ens és factible als humans imperfectes.

D'ençà de 1932, Mongofra Nou havia passat a ser propietat de Fernando A. Rubió i Tudurí (1900-1994). Després, un cop fet el traspàs nonagenari, ha revertit a la fundació cultural que porta el nom del benefactor. La finca és situada

al nord-oest del terme municipal de Maó, en una comarca de costa isarda i agresta, de geologia negroida i més tost àrida, agrícolament parlant. Aquesta zona maonesa se'n diu Favàritx, entre el far homònim i el cul de sac del port d'Addaia. I tanmateix, per damunt d'aquest cromatisme obscur que domina les planes i els horitzons de la comarca, és aquest un paratge meravellós, indòmit, de natura pulcra i silvestre; un lloc, en definitiva, de considerables atractius estètics, botànics i paisatgístics. Bastarà dir que, en el rodal per devers llevat i no massa lluny, hi trobam l'albufera des Grau, una de les llacunes potser més importants de Balears, emblema de l'ecologisme del tombant de segle, penyora contra les barbàries urbanístiques que marquen la història econòmica de les Balears dels darrers temps. Conformen un parc natural que, ara com ara, actua de nucli central de la reserva de la biosfera amb què la UNESCO va catalogar Menorca el 1993.

És un topònim tan antic, tan perdut en el temps, que ni Joan Corominas n'ha tret la clariàcia. Potser prové d'un mot àrab *-manqûfa-* que voldria dir "mutilada", en el sentit de torre escapçada. La interpretació filològica, per exemple, casa bé amb el topònim de la Plana de Castelló, Moncofa, que té la mateixa etimologia, comprovada —diu el savi Corominas— per la descripció del lloc recollida en la *Crònica* de Jaume I. Els historiadors menorquins, açò no obstant, tenen documentada la paraula de 1408.

Un comerciant il·lustre. Fernando Rubió, que s'havia format com apotecari a Barcelona, es dedicà, tot fent una exhibició perfecta de catalanisme decimonònic, al comerç —o sia al lucre que fa rutllar les societats—, en lloc de fer-ho a la ciència o les humanitats en estat pur. Creà uns petits laboratoris (1924) que, en un tres i no res, s'estengueren pertot, i és clar, a ell l'enriquieren fabulosament. Els primers guanys mercantils anaren a parar ben prest a la compra d'una propietat rural a Menorca, la terra materna, sempre per ell enyorada i que, en la seva persona, evocava la història feliç d'una infantesa de vacances d'estiu adorables. Fou per devers 1932.

La finca, com a explotació agrícola i ramadera, era més aviat poc interessant, per mor de les grans extensions de garriga que predominen sobre les 208 hectàrees, o per l'aclaparadora mineralogia dels penya-segats que s'aixequen gegantins sobre una retallada línia de costa en el balcó més septentrional de Menorca. Però Rubió no la volgué adquirir —ho féu a unes germanes fadrines i timorates, al preu d'unes 200.000 pesetes— per raons de conreus o de producció pagesa. La volia per tenir assegurades les estades menorquines de descans, i, sobretot, per fruit d'un territori de cinegètica feraç, principalment de conills i perdus.

A Fernando Rubió sempre li agradà de titular-se un gran caçador. "He estat un gran escopeta, per tot Europa, bona part d'Amèrica i, és clar, a l'Àfrica subtropical", solia dir d'ell mateix amb un coïscisme comprensible. Amb els anys, la decoració de les cases de Mongofra anà agafant aquesta personalitat diversa, gens encotillada, del propietari: d'una banda, algú que es projecta amb un accentuant cosmopolitisme; i de l'altra, amb una imprecisa combinació de menorquinisme casolà i d'aventurerisme sense fronteres. En definitiva, un perfil humà d'home milionari capaç de sentir admiració pel seu majoral, que no sabia llegir ni escriure a penes, i, alhora, fascinació pels individus més famosos, o més prestigiosos, amb majors influències.

Fernando Rubió, en definitiva, cultivà amidament l'ambigüitat. Li agradava de considerar-se un simple apotecari de poble, però mai no tingué cap oficina oberta. Fou, com alguna vegada he escrit, un il·lustre ambivalent, un home que procurà d'estar a bé amb tothom, de fer amics en qualsevol lloc del món. En una paraula: tingué una idea precisa i eficacíssima del paper de l'amfitrió. Com que no feia distincions, el seu sentit impecable de les relacions públiques el féu bastir una idea positiva i mitificada de casa seva, de la finca de Mongofra. La llista de noms i personalitats que hi desfilaren és prolixa i causa sorpresa.

Recórrer els quatre o cinc salons, els dos menjadors, els vuit dormitoris principals o les dues biblioteques de la finca permet d'adonar-se de la biografia gens



vulgar del propietari. L'heterogeneïtat –l'ambivalència– hi és ben palesa, amb una diversitat de decoració i ambientació tan notòria i singular com ens ho adverteix la galeria de personalitats que hi han estat convidades a romandre-hi. És també un habitatge demostratiu del deliri venatori de Fernando Rubió.

No deixa de fer un efecte vívid en el visitant descobrir, després de comprovar que l'estil arquitectònic de l'alqueria és genuïnament pagesa i menorquina –vull dir pròpia de la terra, sense cap element exòtic–, que a l'interior, en canvi, s'hi conserva una certa atmosfera cinegètica i, particularment, de caça major africana. El fet resulta absolutament insòlit a Menorca, on l'únic exotisme homologat –políticament correcte, diríem– en matèria de decoracions domèstiques és el gust colonial anglès, i encara! I, tanmateix, d'aquesta mena de mobles, n'estan plenes les sales de Mongofra. Açò sí, combinades, però, amb ullals d'elefant, cornamentes de búfals, caps de rinoceront, múltiples banyes d'impalles de totes les mides, i fins un lleó falb de cos sencer que fa de penjador per a la bata de nit just als peus del llit que fou de Rubió a la seva cambra privada. O bé, esteses pel terra, pells de zebres o antíflops que hi fan de catifes.

Ara bé: un record humà, per damunt d'un qualsevol altre hoste, hi destaca en totes les estances de la casa: l'esperit inesborrable de Pere Pruna. Les parets són atapeïdes de quadres de Domènec Carles, Martí Alzina, Mompou o els locals Chiesa, Torrent o Vives Llull. Però allò que realment hi predomina és la pintura de Pruna, el protegit coral de Rubió des que ambdós es conegueren a París, en els anys vint, i fins que aquest morí després de portar una vida d'embricats, descurances i desenganys. Pruna, fins i tot durant les llargues absències de l'amo de Mongofra quan aquest anava atrafegat amunt i avall amb la maleta de viatjant de farmacopees, s'hi acomodava com a convidat individual. Mongofra aleshores esdevenia enterament seu, el territori dels seus dominis, l'espai recòndit i vital per als seus rampells creadors i, també, les seves bateroles de còlera.

Mentre els servents li anaven al darrere

escalfant-li els àpats, endreçant-li el llit o –no ho amaguem pas– li recomplien els bòtils de licor, Pruna pintava, a estones febrilment i copiosa, i d'altres, més aviat en actitud desmanegada i insolent, gairebé repatània. El resultat de tot plegat, però, és l'actual llegat riquíssim, gairebé únic, d'obres de Pruna en una quantitat que fa esglaiar, així d'olis damunt tela, com de frescos, decoració de ceràmiques i plats, algun autoretrat, escultures, etcètera.

Mongofra –vull dir l'habitatge– s'assenta en el pic d'un pujol que atalaia tot l'entorn, en un angle quasi bé de circumferència completa. La casa és de la més exacta tipologia rural menorquina. Les parets són blanquíssimes; la façana, basilical; les teulades, a dos vessants i, rematant el carener, una creu de pedra. Pel nord, s'hi veuen, de la porta principal estant, les ratlles de la costa: a deu minuts a peu per una sendera hom accedeix a una platja de sorra clara i menuda com la flor de la farina, enterament verge i aigües nítides. Pel sud, la finca limita amb l'aiguamoll d'Addaia, una zona humida proveïda per les aportacions del mar i les pluges que formen uns enormes bassals salobres que, en l'estació hivernal, fan d'estació ornitològica per a les aus migratòries: flamencs i ànecs a gavadals i, en anys excepcionals, alguna parella de cignes que ara festeja, ara peona.

En morir Fernando Rubió, disposà que part de la fortuna i la finca de Mongofra, que era la seva llar més estima –potser l'única després d'haver voltat el món mil vegades– constituïssin una mena de béns dotals d'una fundació dedicada a la protecció de la cultura menorquina –vull dir la catalana, és clar. “Porto Catalunya clavada al cor”, deia recordant el lloc del seu naixement. “El català és una llengua d'origen diví, i cal estimar-la i respectar-la”, recomanava amb un ferm sentit de país. Així, la Fundació, que hi té, a Mongofra, la seva seu des que Rubió féu el traspàs l'abril de 1994, malda des de llavors d'afavorir la cultura pròpia de Menorca. Si el senyor president del Govern central hagués fet l'estiu entre aquestes quatre parets, hauria pogut donar regnes al seu gust per parlar la sagrada llengua catalana –en privat, s'entén.



La decoració de la casa és ben singular: al costat dels elements propis del país, es descobreix la presència d'Àfrica en la pell i els cossos de desenes d'animals caçats.